

Крук С. Л. Суб'єкти особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки / С. Л. Крук, В. К. Гаврилькевич // Актуальні питання теорії та практики психолого-педагогічної підготовки майбутніх фахівців : тези доповідей VIII Всеукраїнської науково-практичної конференції, (Хмельницький, 9–10 квітня 2020) / [ред. колегія: С. М. Потапчук (голов. ред.), В. К. Гаврилькевич, Т. Л. Левицька, Л. О. Подкоритова] ; М-во освіти і науки України, Хмельницький нац. ун-т, Каф. психол. та педагог. [та ін.]. – Хмельницький : ХНУ, 2020. – С. 55-60.

Крук С. Л., Гаврилькевич В. К.

Хмельницький національний університет

СУБ'ЄКТИ ОСОБИСТІСНО-ЗОРІЄНТОВАНОЇ ОСВІТИ НА ЗАСАДАХ ГУМАННОЇ ПЕДАГОГІКИ

Особистісно-зорієнтована (або особистісно орієнтована) освіта на засадах гуманної педагогіки впроваджується в сучасних закладах дошкільної і середньої освіти України великою кількістю педагогів, які є прихильниками ідеалів духовного гуманізму і докладають свої зусилля для виховання гуманних і благородних людей. За ініціативою Всеукраїнської культурно-освітньої асоціації Гуманної Педагогіки у 2014-2015 навчальному році розпочато дві дослідно-експериментальні роботи:

1) «Психолого-педагогічне забезпечення особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в середньому загальноосвітньому навчальному закладі», заплановану на 2015–2025 роки і затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 17 січня 2015 року № 22; у цій дослідно-експериментальній роботі беруть участь 18 закладів середньої освіти різних регіонів України;

2) «Психолого-педагогічне забезпечення особистісно орієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в дошкільному навчальному закладі», заплановану на 2015–2020 роки і затверджену наказом Міністерства освіти і науки України від 29 лютого 2016 року № 190; у цій дослідно-експериментальній роботі беруть участь 14 закладів дошкільної освіти різних регіонів України.

Будь-який цілеспрямований і організований процес, в тому числі й особистісно-зорієнтована освіта на засадах гуманної педагогіки, здійснюється суб'єктами, які організовують цей процес і відповідають за його якісне виконання.

Метою цієї статті є детальний опис суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки та їхніх взаємостосунків у контексті зазначених вище дослідно-експериментальних робіт.

Суб'єктами особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки є: *педагогічний колектив закладу освіти, діти (учні) та батьки учнів*. Вони утворюють гетерогенну соціальну групу, яка включає такі спільноти: дитячу (учнівську), педагогічну, батьківську (родинну). В умовах освітнього середовища ці три спільноти перебувають між собою в певних стосунках.

Оскільки наше дослідження базується на засадах гуманно-особистісного підходу, то у центрі нашої уваги є Дитина як особистість і індивідуальність, яка перебуває у стосунках із усіма трьома

зазначеними вище спільнотами. Саме стосунки Дитини із цими трьома спільнотами є найбільш визначальними для її розвитку, становлення як особистості та прояву її духовної індивідуальності.

В умовах освітнього середовища закладу освіти найближчим оточенням Дитини у фізичному вимірі є *дитяча спільнота*. Ставлення одногрупників (однокласників) до Дитини та її соціальна роль у групі (класі) є для Дитини досить важливими. Дитина разом із усією дитячою спільнотою в закладі освіти охоплена увагою *педагогічної спільноти* (вихователів, учителів, соціальних педагогів, психологів та інших працівників закладу освіти).

Проте у психологічному вимірі значущість для Дитини зазначених вище соціальних спільнот змінюється з віком. Так, у дошкільному віці найбільш значущою, і відповідно психологічно найближчою, для Дитини є батьківська (родинна) спільнота. Розташування соціальних спільнот у психологічному вимірі відносно дитини дошкільного віку представлено на схемі, розробленій нами і вдосконаленій педагогами закладів дошкільної освіти, які беруть участь у експериментально-дослідній роботі (рисунок 1).

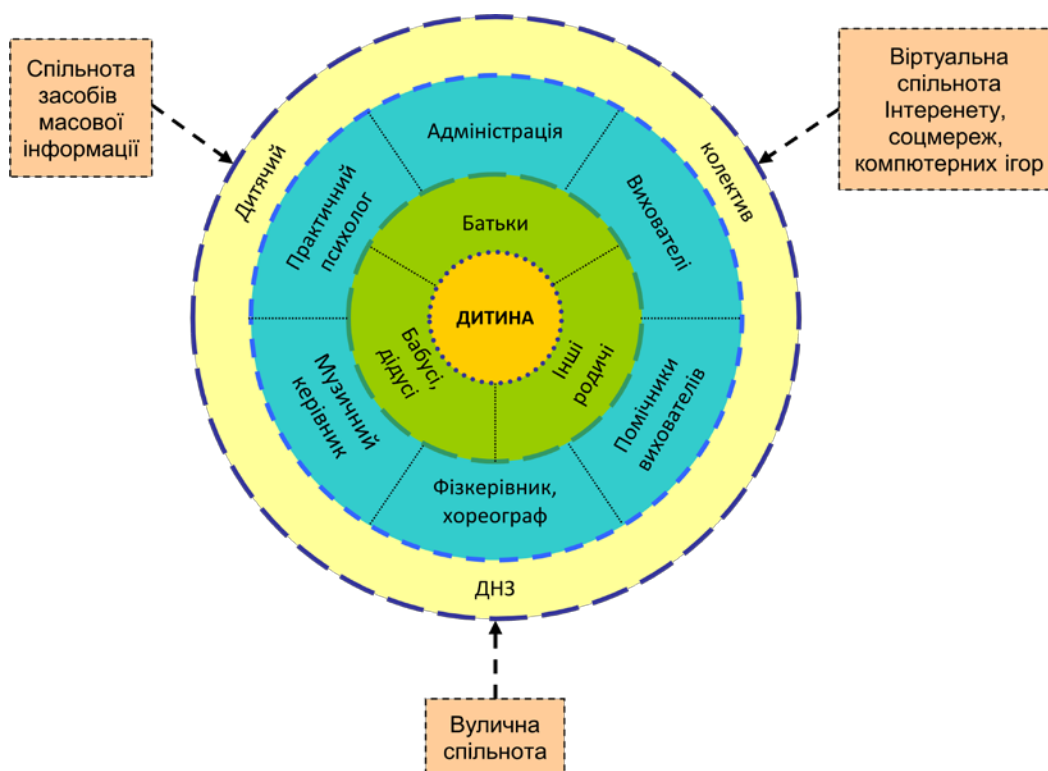

Рисунок 1 – Схема соціального оточення дитини дошкільного віку

У молодшому шкільному віці Учитель стає для Дитини більш значущою соціальною фігурою, ніж батьки, тому в наступній розробленій нами схемі (рисунок 2) педагогічну спільноту ми розташували ближче до Дитини, ніж батьківську і дитячу.

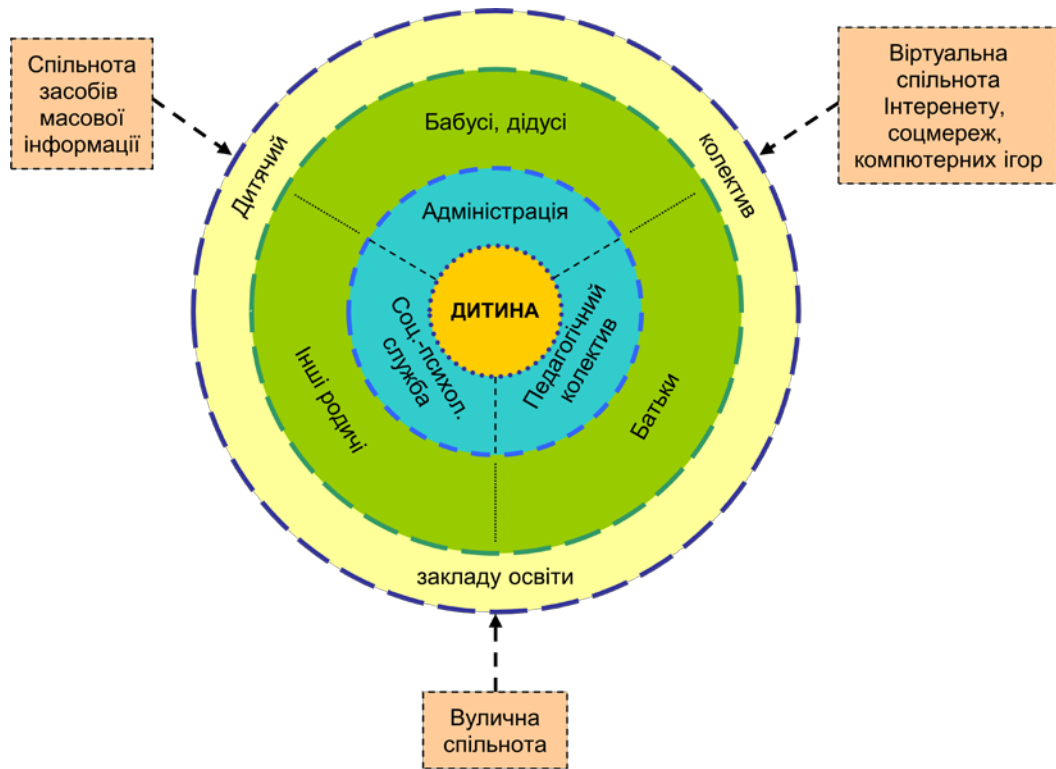

Рисунок 2 – Схема соціального оточення дитини молодшого шкільного віку

У молодшому шкільному віці дитина, хоча й перебуває безпосередньо в учнівській (дитячій) спільноті, але Вчитель як представник педагогічної спільноти є для неї більш значущою соціальною фігурою ніж однолітки. У підлітковому віці це співвідношення змінюється – учнівська спільнота стає для дитини більш значущою, ніж педагогічна (рисунок 3).

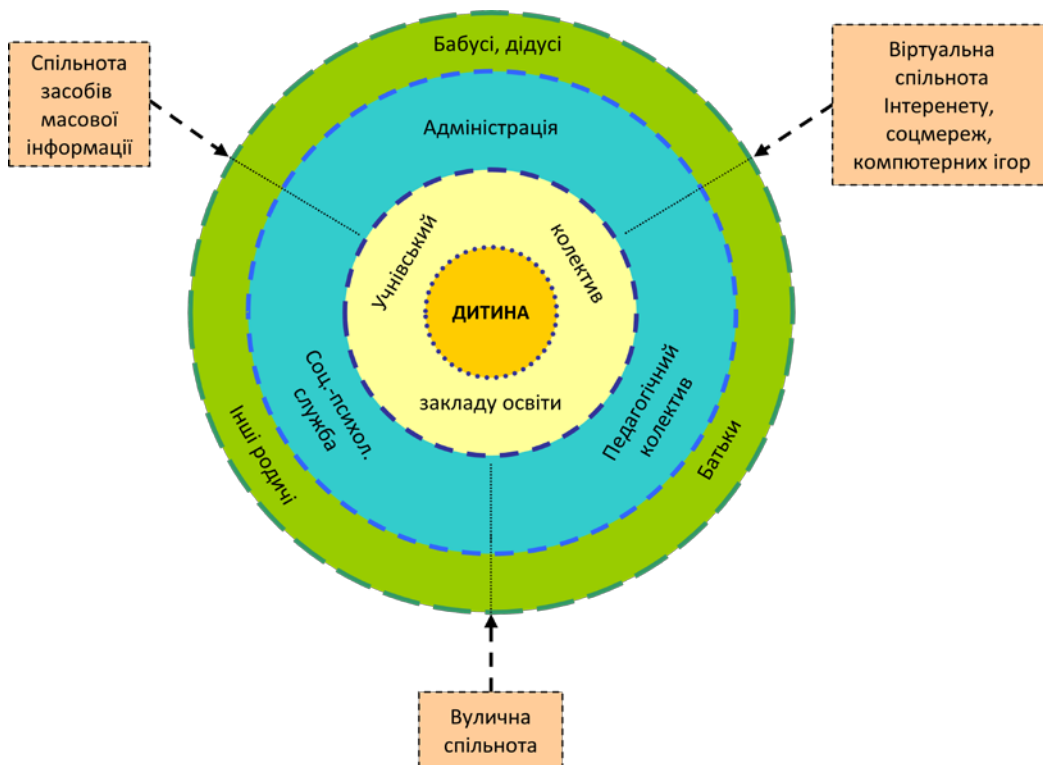

Рисунок 3 – Схема соціального оточення дитини середнього і старшого шкільного віку

Педагогічна спільнота (педагогічний колектив закладу освіти) є неоднорідною. У ній є три основні соціальні підсистеми (рисунок 4):

- 1) адміністративно-організаційна (директор, науково-методична рада, педагогічна рада закладу освіти);
- 2) учительська (учительський колектив закладу освіти);
- 3) соціально-психологічна (соціальні педагоги та психологи соціально-психологічної служби закладу освіти). Вони перебувають у певних ієрархічних стосунках між собою.

Рисунок 4 – Основні підсистеми педагогічної спільноти

Адміністративно-організаційна підсистема також має свою внутрішню структуру та ієрархію (рисунок 5).

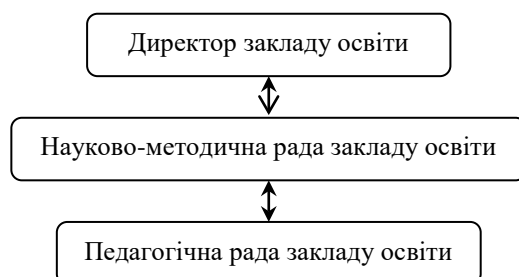

Рисунок 5 – Структура та ієрархія адміністративно-організаційної підсистеми педагогічної спільноти

Адміністративно-організаційна підсистема перебуває також у ієрархічних стосунках із адміністративно-організаційними та науковими суб'єктами поза закладом освіти, такими як:

- Міністерство освіти і науки України;
- Інститут модернізації змісту освіти МОН України;
- Наукові керівники, керівник проекту, наукові консультанти.

Завдяки своїй більшій організаційній структурованості та спеціальній професійній підготовці педагогічна спільнота виконує провідну роль у здійсненні особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки.

Батьківська спільнота також відіграє важливу роль у житті закладу освіти і в освітньому процесі зокрема. Вона, перебуваючи у тісних соціальних стосунках із дітьми та педагогами, може як сприяти, так і заважати освітньому процесу. Батьківська спільнота є найбільш соціально

гетерогенною за віковими і професійними характеристиками порівняно з дитячою та педагогічною. В батьківській спільноті, звичайно, також є своя ієрархія взаємостосунків. Вона зумовлена родинними традиціями і особистісними особливостями членів сім'ї (родини), а тому є дуже різноманітною і мінливою на відміну від чіткої і стабільної ієрархії стосунків у педагогічній спільноті, яка зумовлена посадовими обов'язками і рівнем відповідальності за організацію освітнього процесу.

Загалом, система ієрархічних стосунків суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки в закладі освіти в рамках нашої експериментально-дослідної роботи зображена на рисунку 6.

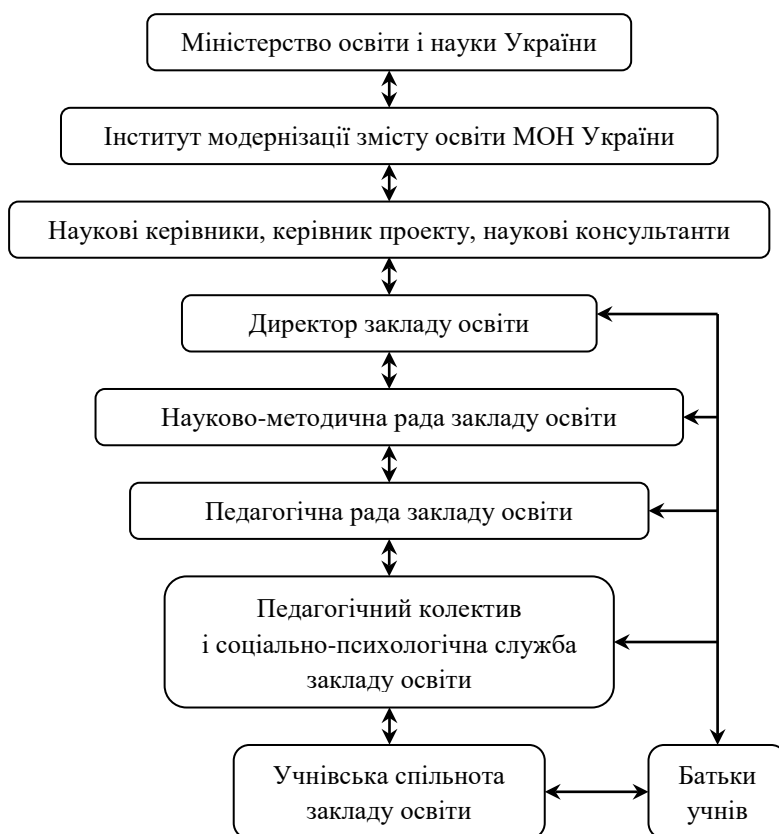

Рисунок 6 – Ієрархічні стосунки суб'єктів особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки у закладі освіти в рамках дослідно-експериментальної роботи

Звичайно, крім стосунків із батьківською, педагогічною і дитячою (учнівською) спільнотами Дитина перебуває ще у певних стосунках із іншими спільнотами, що її оточують (див. рисунки 1, 2, 3), як то:

– вулична спільнота (діти, підлітки, юнаки й дорослі люди, з якими Дитина контактує за межами своєї родини та закладу освіти);

– спільнота засобів масової інформації (телебачення, радіомовлення, газети, журнали, рекламні вуличні публікації тощо);

– *віртуальна спільнота у віртуальному світі* (Інтернет, соціальні мережі, комп'ютерні програми та ігри, тощо).

Зрозуміло, що всі ці щойно вказані спільноти також досить сильно впливають на Дитину, але ми не включаємо їх до соціальної групи, експериментальне моделювання якої ми здійснюємо у нашому дослідженні, тому що:

1) включення їх у структуру експерименту (спроба їх контролювати і облагороджувати) призведе до надмірного розпорошення зусиль і невиправданої витрати часу (щось на зразок «боротьби із вітряками», оскільки наші особисті можливості моделюючого впливу на ці соціальні спільноти є дуже і дуже обмеженими;

2) враховуючи сформульований С. Л. Рубінштейном у його праці «Буття і свідомість» (1957) всезагальний принцип детермінізму, згідно якого: «зовнішні причини діють тільки через внутрішні умови того, на кого або на що ці зовнішні впливи здійснюються» (Психологія: словарь / под общ. ред. А. В. Петровского, М. Г. Ярошевского. М., 1990., с. 347), ми вважаємо недоцільним намагатися контролювати і якимось чином впливати на всі інші соціальні спільноти, які оточують дитину за межами родинного і педагогічного середовища. Більш доцільним, на нашу думку, є сприяння створенню у внутрішньому світі Дитини таких умов, за яких вона виробила би у себе здатність розпізнавати благородні та неблагородні прояви з боку інших людей, і виробила б у своїй свідомості своєрідний імунітет до тих впливів зовнішнього світу, що суперечать благородності й гуманності.

Висновки:

1) педагогічний колектив закладу освіти, діти (учні) та батьки учнів є суб'єктами особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки; в умовах освітнього процесу вони взаємодіють між собою і перебувають у певних стосунках;

2) батьківська спільнота є найбільш гетерогенною за віковими і професійними характеристиками, а педагогічна спільнота, на відміну від дитячої і батьківської спільнот, є найбільш структурованою і має чітку ієрархію професійних стосунків між її соціальними підсистемами (учительсько-виховательською, соціально-психологічною і адміністративно-організаційною);

3) завдяки своїй більшій організованості і спеціальній професійній підготовці педагогічна спільнота виконує провідну роль в організації особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки;

4) також на дітей досить сильно впливають вулична спільнота, спільнота засобів масової інформації, віртуальна спільнота, пов'язана з сучасними комп'ютерними технологіями, але ці спільноти неможливо контролювати і моделювати в рамках дослідно-експериментальної роботи, тому вони не включені в експериментальну роботу і не розглядаються як суб'єкти особистісно-зорієнтованої освіти на засадах гуманної педагогіки;

5) замість того, щоб намагатися контролювати спільноти, які перебувають за межами закладу освіти і родинного середовища, більш доцільно сприяти виробленню у дітей здатності розпізнавати благородні та неблагородні прояви з боку інших людей та протистояти тим впливам зовнішнього світу, що суперечать благородності й гуманності.